

LA PRIMERA SOCIETAT PER ACCIONS DE MATARÓ: LA COMPANYIA D'ASSEGURANCES MARÍTIMES SOTA LA PROTECCIÓ I EMPARA DE LA SAGRADA FAMÍLIA, SANT DESIDERI I LES SANTES JULIANA I SEMPRONIANA

LES SOCIETATS PER ACCIONS EN EL SEGLE XVIII.

La història de les societats mercantils en el dret espanyol enregistra el desenvolupament en el segle XVIII de les anomenades societats per accions, arrenglerades al costat de les fórmules tradicionals de l'associació mercantil. El professor José Martínez Gijón les estudià fa anys, abans que ningú, dins d'un marc general, des de les grans companyies privilegiades de comerç, estretament vinculades al poder públic, a les societats mercantils de caràcter privat, de no tanta volada (1). Més ençà, Antoni García Baquero, en tractar de l'ordinació de les formes de capital a Cadis a la mateixa centúria, s'ocupà igualment d'aquestes companyies, però exclusivament de les de caràcter particular (2), i recentment María Jesús Matilla ha publicat un treball sobre aquesta mateixa classe de societats contituïdes a Barcelona en la dècada de 1770 a 1780 (3). No podem oblidar tampoc que Pierre Vilar fa esment —des d'una perspectiva estrictament econòmica— a la concentració dels negocis de les assegurances marítimes a Barcelona durant el mateix període i a la seva agrupació en companyies per accions (4).

Des del punt de vista jurídic, malgrat la seva divisió del capital en accions, hom topa amb dificultats per a tipificar aquestes companyies. Primerament, per haver quedat al marge de la reglamentació mercantil de l'època, i després per la complexitat dels seus estatuts o capítols —que eren al cap i a la fi un reflex exclusiu de la voluntat dels seus partícips— cosa que fa molt difícil d'enquadrar-les d'acord amb el criteri actual que tenim de les companyies per accions.

En canvi, en l'aspecte econòmic hi ha un acord general en atribuir la naixença de les societats per accions a la necessitat de l'acumulació o concentració de capitals consegüent a les exigències d'un tràfic mercantil creixent, que només podia aconseguir-se amb la cooperació d'un gran nombre de persones. És evident que les societats per accions permetien emprendre negocis de vastes proporcions, perquè facilitaven el drenatge de tota mena de quanties i estimulaven així la participació de molta gent a la financiació de les empreses.

LA FUNDACIÓ DE LA COMPANYIA MATARONINA.

A principis de l'any 1778. Mataró era tinguda com una de les poblacions capdavanteres del Principat, especialment pel que feia al ram del mar. Capital de la província de marina del seu nom, que abraçava des de Montgat a Tossa, una tercera part de la seva població es trobava vinculada a les activitats marineres. A la seva platja hi fondejaven moltes embarcacions dedicades al tràfic costaner, ultra aquelles altres que cobrien rutes més llunyanes. Els gèneres desembarcats no anaven solament a la destinació del consum local, sinó que hom els reexpedia cap a diversos indrets de l'interior de Catalunya i àdhuc a punts del centre peninsular.

D'altra banda, Mataró era també una població que sobresortia per les seves activitats artesanals, com eren la fabricació de teixits de seda, mitges, vels, mocadors, manufacturats de cotó, indianes. Al costat dels gremis de menestrals s'hi comptaven també els adroguers, botiguers, confiters, comerciants i negociants que formaven un sector molt dinàmic i vinculat al comerç marítim. A part d'això, la collita del vi era així mateix un rengló de comerç important —cosa que, a més, era patrimoni de tota la rodalia— al qual cal sumar-hi, encara, el seu subproducte, l'aiguardent.

El comerç per mar necessitava d'uns mecanismes o d'uns instruments a propòsit, adés per protegir-lo, adés per potenciar-lo. Així, a l'any 1736 Mataró havia projectat la construcció d'una fragata per combatre la pirateria que infestava les mars. Tres anys després va impugnar amb energia la instal·lació de port franc a Barcelona per la competència que hi veia. L'any 1758 el gremi de Sant Elm va adquirir un gran terreny prop la platja per a instal·lar-hi una drassana. Més ençà, l'any 1773, Mataró s'havia preocupat de reclamar la construcció d'un port a la ciutat (5). Aquesta vegada allò que els mataronins proposaren fou la constitució d'una companyia d'assegurances marítimes per tal de donar unes facilitats al comerç local.

Amb aquest intent el 27 de juny de 1778 un nombrós grup format per persones pertanyents principalment al sector del mercadeig i la negociació, va fundar una companyia per accions dedicada a l'assegurança marítima, sota la protecció i empara de la Sagrada Família, sant Desideri i les santes Juliana i Semproniana (6). El fet de posar-se sota la protecció d'uns sants determinats era cosa usual a l'època entre les companyies d'assegurances. Els sants donaven també nom a les societats i les diferenciaven entre elles. Les advocacions escollides per la nostra companyia no cal dir que tenien molta predicació a la nostra ciutat. Sant Desideri era sovint invocat en moments de pluja excessiva o en ocasió de grans secades (7). Quant a les santes Juliana i Semproniana, la cessió feta a l'any 1772 pel monestir de Sant Cugat del Vallès d'una part de les seves relíquies, havia augmentat la devoció mataronina envers les dues verges, i faria que, amb el temps, esdevinguessin les patrones de la ciutat (8).

ELS CAPÍTOLS DE LA COMPANYIA.

La societat havia de consistir en 50 accions de mil lliures cadascuna, és a dir, un total de 50.000 lliures. Però cada acció només tindria l'obligació de dipositar el dia de la seva constitució la quantitat de 100 lliures. Remarquem ací el caràcter apersonal amb què naixia la companyia. Eren les accions les que constituïen la so-

cietat, no pas unes persones ni uns socis determinats, cosa que ens faria qualificar, en principi, de capitalista la naixent entitat, si més enllà no trobàvem altres característiques que ho desmentissin.

L'administració de la societat havia de córrer a càrrec d'un director principal, d'un segon director-comptador-caixer, tot d'una peça, i d'una junta particular delegada de la junta general, formada per quatre diputats consultors. Per al càrrec de director principal fou nomenat Marià Trisach (9) i pel de segon director-comptador-caixer, Joan Pau Bosch i Salvador Andreu, al nom de Bosch i Andreu, i per diputats, Pere Cortina, Joan Baptista Balansó (10), Esteve Guañabens i Pau Cahué.

La duració de la companyia es fixà pel temps que ho volgués la majoria dels seus interessats, però ningú no podria separar-se'n fins al terme de tres anys. Qui no volgués continuar havia de manifestar la seva decisió precisament sis mesos abans d'aquest límit de tres anys. A partir de la notificació quedaria sospès dels resultats de les assegurances que es fessin en endavant, però no se'l liquidaria fins al terme dels tres anys. Aquesta devia ésser la fita que s'havia fixat la societat, perquè en el capítol de la distribució anyal dels beneficis, es preveu que al susdit termini també es repartiria el principal o fons de la companyia, excepte en el cas que s'hagués pres la determinació de continuar-la. En aquest darrer supòsit la distribució dels beneficis es faria com al primer i segon any. D'altra banda, qui volgués aleshores sortir de la societat no podria exigir els seus interessos fins que aquesta no es trobés desobligada del tot respecte a la gestió realitzada durant el transcurs del trienni.

La lliure cessió de les accions *inter vivos* no era pas prevista al capítols de la societat. Només en el cas que s'enregistrés alguna baixa entre els socis, per la mort natural o civil d'algun d'ells, les seves accions podrien cedir-se a altres interessats que volguessin reemplaçar-los, però *mediante la aprobación del principal y segundo director y consultores como a junta particular de la sociedad*. El nou soci s'havia d'obligar a acceptar per escriptura pública tots els capítols de la companyia i encara, per a major cautela, si algun dels interessats no residia a Mataró, li caldria nomenar una persona del comerç de la ciutat, a satisfacció dels directors i junta particular, amb plens poders i facultats per a substituir-lo en les mateixes obligacions que tingués com a particip de la societat, i àdhuc per a respondre de les quantitats que en cas de pèrdua li pertoqués liquidar. La mateixa cautela s'havia de prendre en el cas que algun dels socis traslladés la seva residència a fora de la ciutat.

La transmissió de les accions per causa de mort era l'única que s'acceptava, però, encara, com veurem, amb moltes precaucions. Primerament, els hereus o els marmessors del difunt tenien dos mesos per a decidir si continuaven o no a la societat. De no rebre's contestació se'ls separaria automàticament al final del susdit termini de la companyia. Pel cas de voler prosseguir, els caldria atorgar escriptura pública d'acceptació de tots els capítols de la societat, amb el ben entès que si es tractava d'una dona o d'un menor haurien de satisfer a l'acte l'import total de les accions, i això per a evitar litigis. Com a compensació rebrien en aquest cas un tres per cent d'interès a càrrec de la societat. Només quedaven exceptuats d'aquest desembossament total en el cas que els marmessors *siendo de nuestra satisfacción*, s'obliguessin per escriptura a acceptar els capítols de la companyia. Aquest apartat ens dóna a entendre d'una manera ben clara que la intenció de la societat no era pas la d'exigir que els seus socis cobrissin el valor total de les accions que assumien, sinó

que s'acontentava amb el lliurament parcial de les 100 lliures, excepte en el cas que acabem d'exposar i encara per raons extraeconòmiques.

Un altre aspecte a remarcar és la responsabilitat solidària i il·limitada dels seus socis. Pel cas de patir alguna desgràcia en partides assegurades per la companyia, tot-hom s'obligava a satisfer allò que els correspongués d'acord amb el repartiment que faria el director principal si no hi havia prou diners en caixa. Cas que algun interessat no pogués fer front a l'import exigit dins del terme de deu dies, els socis restants s'obligaven a reposar la quantitat de què es tractés, i si malgrat de seguir una acció judicial contra el soci deutor no s'aconseguia cobrar, l'import quedaria de compte de la massa de la societat i el morós fóra expulsat de la companyia.

Però en teoria ja no s'havia d'arribar mai a un extrem semblant gràcies a la limitació que els capítols feien de la gestió dels directors. En principi se'ls autoritzava a assegurar totes les quantitats que creïessin convenients sobre tota classe d'embarcacions i cobrint tant el risc d'anada com el de tornada, però també se'ls puntualitzava que no havien d'excedir-se dels límits següents: sobre vaixells espanyols que navegessin a fora de la Mediterrània, 3.500 lliures catalanes; si ho feien a dintre, 2.500 lliures. Quant als vaixells estrangers, el llistó quedava fixat a 2.000 lliures. Això no obstant, els directors podien elevar el risc sobre vaixells espanyols i acceptar l'assegurança de 500 lliures més per embarcació. Qualsevol dificultat sobre aquesta matèria l'havien de resoldre de comú acord amb els consultors de la societat.

Ultra això també preveïeren en un altre capítol que les assegurances de *América, Buenos Aires y demás partes de aquel mar* només es fessin d'anada. Per acceptar-les de vinguda sobre un mateix vaixell caldria que hagués transcorregut un temps raonable per creure que la nau ja havia arribat a destinació, i reassegurant, a més, tot o part del risc. Els directors podrien excedir dels límits fixats com a sostres d'acord sempre amb els consultors i amb la condició de reassegurar-ho. Amb tot això queda ben clar que malgrat que la limitació de la responsabilitat dels socis no sigui contemplada d'una manera formal en els capítols de la companyia, de fet ja hi quedava una manera pràctica, gràcies a les mesures tan estrictes que es prenen per a reduir al màxim el risc.

No cal dir que els capítols de la societat contenen també unes normes prolixes per al seu bon funcionament, tant sobre la gestió administrativa com sobre les facultats dels seus directors, les substitucions entre ells i llur salari (6 per cent dels beneficis nets), formació dels balanços, rendiment de comptes, repartiment de beneficis, etc., que fóra llarg d'explicar ací. Direm, però, que s'hi dona àmplies facultats al director i junta particular per a elevar fins a 100.000 lliures el capital de la societat i augmentar aleshores el risc d'una manera proporcional a les accions que existissin. Finalment, disposen que la Sagrada Família, sant Desideri i les santes Juliana i Semproniana siguin participants en una acció sobre els beneficis líquids que assolís la companyia. El director principal i la junta particular quedaven facultats per destinar el producte de la susdita acció en la festivitat de les esmentades advocacions a l'església parroquial o alguna altra, segons creïessin.

Els fundadors de la companyia, per ordre del nombre de les accions subscrietes, foren: Francesc Lloberas, amb cinc accions; Marià Trisach, Joan Pau Bosch i Salvador Andreu, Esteve Guañabens, Pau Cahué, amb tres accions; Pere Cortina, Joan Baptista Balansó, Pere Màrtir Viladesau, Josep Carbonell i Serra, Valentí Sala,

amb dues accions; Onofre Sala, Magí Ros, Pau Andreu (11), Agustí Coll, Joan Baptista Puig, Francesc Carbonell, Francesc Ramon, Miquel Vilardebò, Esteve Mora, Francesc Janer i el Dr. Francesc Tor, amb una acció. Tots són personatges ben coneguts dins del món comercial i artesà mataroní i habitual a les llistes del repartiment del *Ganancial* a la ciutat.

L'AMPLIACIÓ DE LA SOCIETAT.

La nostra companyia atragué ben aviat l'interès d'altra gent, tant de la ciutat com de fora, que volgueren participar-hi. D'aquesta manera, el 2 de juliol següent, usant de la facultat que concedien els estatuts d'augmentar el capital fins a les 100.000 lliures, la societat admeté Josep Andreu i Boter i Josep Melé, comerciant, amb dues accions; Francesc Vilardebò, blanquer, Marià Manent i nebot, amb una acció. Una setmana més tard hi ingressaren: Antoni Golorons, amb dues accions, i Marià Riera, metge, Joan Camin i Campllonch, apotecari, Pere Janer, Ignasi Jonullà, Fèlix Abril, Jaume Ferrer i Albareda, Gaietà Peradejordi, Joan Baptista Ferrer i Maria Viza, vídua, amb una acció. Tots eren de Mataró (12).

Poc després hi entraren Jaume Vilardebò, patró mariner, Salvador Andreu, també patró com l'anterior, Magí Ros, negociant, Joan Baptista Coll, Jaume Angla, candeler, igualment de Mataró, amb una acció. De fora de la nostra ciutat admeteren Francesc Abril, de Cabrils, amb dues accions, i Francesc Conill, negociant de Lloret, Josep Barba, gerrer de Barcelona, Joan Casany, pagès de Sant Andreu de Llanerers, Jaume Manent, pagès de Premià i Miquel Soler, peraire de Valls, amb una acció. No s'accontentaven, doncs, a reunir crèdit a la localitat sinó que la seva captació s'estenia per les seves rodalies i bastant més enllà certament (13).

Encara el 27 de febrer de 1779 acceptaren Mariàngela Puig, vídua de Joan Baptista Puig, patró mariner, en substitució del seu marit per haver mort. També hi ingressà Antoni Vilaseca, mariner, que declarà la seva voluntat de continuar amb les dues accions que posseïa Joan Baptista Balansó, que igualment havia mort; la seva vídua junt amb el propi Antoni Vilaseca, com a marmessors del difunt, havien fet prèviament renúncia dels drets que els pertocaven per raó de les accions del mort. D'aquesta manera veiem com es portava a la pràctica el mecanisme de la transmissió de les accions *mortis causa*. No cal dir que tots van haver d'acceptar per escriptura pública els capítols de la societat (14).

LA GUERRA CONTRA GRAN BRETANYA.

La companyia havia nascut certament en un bon moment econòmic; en el mateix any que Carles III va ampliar (pel febrer i el setembre) els beneficis del comerç lliure d'Amèrica, que havia començat a implantar parcialment l'any 1765 i va disposar ensems un aranzel més favorable per al tràfic amb el Nou Món. Això feia obrir unes noves expectatives de negoci i era un bon auguri per a les companyies d'assegurances. Malauradament, dos anys més tard, concretament pel juny de 1780, esclatava una nova guerra contra Gran Bretanya de les que esmaltaren els conflictes hispano-britànics del segle XVIII. Una guerra amb els anglesos comportava sempre la paralització del tràfic marítim amb Amèrica, ultra la proliferació de corsaris a la Mediterrània que dificultaven la navegació. Aquesta vegada no havia d'ésser una excepció, cosa que perjudicaria molt les companyies asseguradores.

La companyia mataronina es veié obligada a defensar els seus interessos, com totes. El risc havia esdevingut molt superior al del temps de pau. Per tant, d'acord amb un pacte que figurava a les pòlisses, mitjançant el qual es preveia que si durant el viatge s'entrava en guerra o es trencaven les hostilitats amb alguna potència, s'hauria de convenir amistosament un augment de la prima pactada d'acord amb el que disposés la companyia o fessin les del mateix ram de Barcelona, la societat cursà notificacions a diversos assegurats imposant-los d'aquesta clàusula i de la necessitat d'actualitzar la prima. Altrament, els deia, no es faria responsable de les quantitats assegurades pel que feia al risc de guerra, en canvi pel restant sí que quedaven del tot garantides. Aquests comunicats foren dirigits a Ignasi Jonullà, Francesc Lloberas, Miquel Vilardebò, de Mataró, Josep Gallart i Bonaventura Lloret d'Arenys de Maç, i Francesc Carrau de Vilassar de Mar. Els assegurats respongueren donant la conformitat al pagament de la prima diferencial, a l'estil de les companyies de Barcelona, tan bon punt se sabés on es trobava el vaixell en el moment de la declaració de la guerra (15), lloc des d'on, naturalment, començaria el còmput de la nova prima.

Aquestes notificacions, que recollim en un quadre a l'apèndix, demostren primerament que el nombre de pòlisses formalitzades fins al moment del trencament amb els anglesos superava les dues-centes. Després, podem veure que els imports assegurats eren més aviat modestos, amb l'excepció d'una pòlissa de 2.800 lliures. Quant als trajectes, apareixen les rutes pròpies de la carrera d'Amèrica al segle XVIII. A vegades els gèneres són tramesos amb transbordament a Barcelona o a Cadis; però altres vegades l'assegurança comença a la capital gaditana o a Màlaga, i potser no precisament perquè hi haguessin transbordat les mercaderies, sinó pel fet que eren els punts on començava la travessia atlàntica i era quan es corria més risc. Dissortadament, només coneixem aquestes poques pòlisses per a intentar una anàlisi amb més extensió de la gestió realitzada per la companyia fins a l'adveniment de la guerra.

EL FINAL DE LA SOCIETAT.

La guerra contra Gran Bretanya havia d'ésser la causa de la desaparició de la companyia. El risc tan elevat a què hom havia de fer front, canvià les expectatives de negoci en el ram de les assegurances marítimes. Aquestes circumstàncies, o potser degut a pèrdues que haguessin sofert, va fer que el 30 de desembre de 1780 es reunís la junta general de la societat a casa de Joan Pau Bosch, al carrer d'En Palau, per plantejar-se si era convenient de continuar o no la companyia. En total assistiren a la reunió trenta-dues persones, però ignorem el nombre de les accions que hi havia representades, perquè alguns dels congregats obraven en nom d'altres socis que no concreten bé. Preguntats per Marià Trisach, com a director principal de la companyia, si volien prosseguir amb la societat, vint-i-dos dels assistents manifestaren la seva negativa a fer-ho, tot declarant que a partir d'aquell moment *no entendian estar sujetos a pérdida ninguna ni tampoco pretender lucro o ganancia alguna* (16).

Així acabava aquesta companyia d'assegurances mataronina que té el mèrit d'haver estat la primera societat fundada a Mataró amb el capital dividit en accions, bé que conservant encara un caràcter personalista, i que demostren com eren d'emprenedors els homes d'afers mataronins del segle XVIII en adoptar un semblant instrument associatiu aleshores relativament novell a casa nostra.

* * *

Aquesta és la part d'interès local de la nostra comunicació. Ara volem continuar-la en un aspecte més general. En l'anàlisi que hem fet de les característiques de la societat hem remarcat el fet que només s'exigís als seus socis de fer efectives 100 lliures sobre el valor de l'acció. Si afegim a això que a Cadis era freqüent que els socis de les companyies d'assegurances no fossin obligats a desembossar d'una manera immediata la totalitat del valor de les seves participacions (17) i que les companyies també per accions i de la mateixa branca fundades a Barcelona fins a 1776 confessin sostenir-se enterament amb el crèdit dels seus interessats (18), hem de creure que totes aquestes societats no necessitaven pas comptar amb un fons o capital important per al desenvolupament de les seves operacions. I és que totes treballaven amb el que avui en diríem un risc calculat, i tal com feia la companyia mataronina, restringien als seus directors la contractació de pòlisses de forma que no ultrapassessin d'uns "sostres" determinats, probablement amb l'intent que el risc general que corrien fos sempre proporcional al capital (o al crèdit) de la societat. L'import total o parcial de l'acció no fet efectiu constituïa, doncs, un crèdit personal destinat a fer front, si calia, a les pèrdues que poguessin enregistrar-se, perquè els socis estaven obligats a respondre solidàriament i il·limitada de la gestió de l'empresa, excepte en aquells poquíssims casos que es coneixien en els quals aquesta responsabilitat quedava limitada al valor de l'acció (19).

Tot això porta a preguntar-nos: ¿Fins a quin punt podem tenir les societats d'assegurances marítimes per accions del segle XVIII com a representatives d'una acumulació important de capitals? ¿No hauríem de considerar-les més aviat com a una excepció dins del paper econòmic rellevant que s'ha atribuït a les companyies per accions setcentistes? Allò que sí indiscutiblement realitzaven era una concentració considerable de crèdit personal, aplicat a aquella branca de l'especulació marítima. En tot cas caldria tenir-les potser més pròpiament com a unes societats de transició, encara no del tot despersonalitzades, en les quals els trets de natura capitalista que sovint hi veiem (divisió del capital en accions, una denominació que no reflexa la personalitat dels socis, la possibilitat —encara que condicionada— de transmetre les accions *mortis causa*, etc.) no eren més que uns mecanismes per a fer més operativa la reunió d'un nombre elevat de partícipis i més flexible la gestió de l'empresa, cosa que no trobaven ben segur en les altres formes d'associació mercantil de l'època.

Joaquim Llovet

APÈNDIX

PÒLISSES D'ASSEGURANCES DENUNCIADES PER LA COMPANYIA A CAUSA DE LA GUERRA

Assegurat	Lloc	Data	Pòlissa	Import (lliures)	Premi	Trajecte	Patró o capità	Lloc
Ignasi Jenollar	Mataró	11- 3-79	209	190	4 p.c.	Barcelona - l'Havana	Josep Carbó	Arenys de Mar
		2-10-78	73	275	5,5 p.c.		Salvador Botet	Lloret
		17-12-78	52	881	5,5 p.c.		Barcelona - Cadis i Cadis - l'Havana	Joan Pau Bru Josep Boter
Francesc Lloveras	Mataró	17- 3-79	212	600	4 p.c.	Mataró - Barcelona i Barcelona - l'Havana	Antoni Sabau Josep Doy	Arenys de Mar
		19- 5-79	237	300	2,5 p.c.	Màlaga - l'Havana	Josep Doy	Arenys de Mar
		23- 6-79	241	2.800	2,25 p.c.	Cadis - l'Havana	Jaume Fornells	Mataró
Miquel Vilardebò	Mataró	29-12-78	162	227	4 p.c.	Barcelona - l'Havana	Jaume ?	
		15- 1-79	170	400	4 p.c.	Barcelona - l'Havana	Cristòfor Rosell	Vilanova
		15- 4-79	220	400	4 p.c.	Barcelona - l'Havana	Josep Fàbregas	
Josep Gallart	Arenys de Mar	28- 2-79	195	200	4,25 p.c.	Màlaga - Buenos Aires	Salvador Botet	Lloret
Bonaventura Lloret	Arenys de Mar	8- 3-79	203	600	4,25 p.c.	Màlaga - Buenos Aires	Salvador Botet	Lloret
Marc Tarradas	Arenys de Mar	8- 3-79	204	93	4,25 p.c.	Màlaga - Buenos Aires	Salvador Botet	Lloret
Francesc Carrau	Vilassar de Mar	21- 5-79	238	400	2,25 p.c.	Màlaga - l'Havana	Josep Fàbregas	Arenys de Mar

NOTES

- 1.- MARTÍNEZ GIJÓN, José: *Las sociedades por acciones en el derecho español del siglo XVIII*, dins "Revista del Instituto de Historia del Derecho Ricardo Levene", 19 (Buenos Aires 1968), p. 64-80.
- 2.- GARCIA BAQUERO GONZÁLEZ, Antonio: *Cádiz y el Atlántico (1717-1778)*, I (Sevilla 1976), p. 412-425, 438-453.
- 3.- MATILLA QUIZA, María Jesús: *Los comienzos de la compañía mercantil por acciones en Barcelona (1770-80)*, dins *Primer Congrés d'Història Moderna de Catalunya*, Actes, I (Barcelona 1984), p. 739-745. Agraïm a l'amic Pere Molas l'haver-nos facilitat el final d'aquest article que per raons tipogràfiques no quedà recollit totalment a l'edició de les actes del congrés.
- 4.- VILAR, Pierre: *Catalunya dins l'Espanya Moderna*, IV (Barcelona 1964), 538.
- 5.- Pel Mataró del segle XVIII, vegeu Joaquim LLOVET, *La ciutat de Mataró*, I-II (Barcelona 1959-61) i Pere MOLAS i RIBALTA, *Societat i poder polític a Mataró (1718-1808)* (Mataró 1973).
- 6.- Arxiu de la Corona d'Aragó. Barcelona, Arxius Notarials. Mataró (= ACA, ANM), núm. 889, Francesc Bronat, fs. 313-326.
- 7.- *San Desiderio, lector y mártir, patrón de la ciutat de Mataró* [Mataró], 1942.
- 8.- FERRER i CLARIANA, Lluís: *Testimonis del culte a les Santes Juliana i Semproniana en el monestir de Sant Cugat del Vallès i a Mataró* (Mataró 1961), 22-23.
- 9.- Mariá Trisach era comerciant i el trobem també diputat del comú de l'Ajuntament borbònic (Molas, *Societat i poder polític*, 148-149).
- 10.- Joan Baptista Balansó s'havia fet famós per haver retut una nau de pirates davant Palamós l'any 1757. Ferran VI manà encunyar una medalla d'or commemorativa d'aquest fet. (LLOVET, *La ciutat de Mataró*, II, 47).
- 11.- La figura de Pau Andreu ha estat divulgada en: Antoni Martí i Coll, *Cartes d'un mestre veler (1770-1794)* (Mataró 1967).
- 12.- ACA, ANM, núm. 889, Francesc Bronat, fs. 339-353.
- 13.- *Ibidem*, fs. 429, 485.
- 14.- ACA, ANM, núm. 890, Francesc Bronat, f. 69.
- 15.- *Ibidem*, fs. 288-302.
- 16.- ACA, ANM, núm. 891, Francesc Bronat, f. 5.
- 17.- GARCIA BAQUERO, *Cádiz y el Atlántico*, I, 440.
- 18.- MATILLA, *Los comienzos de la compañía mercantil*, 744.
- 19.- Aquella limitació pràctica del risc de les operacions fou potser, al dir de Matilla, la causa del retard en introduir la responsabilitat limitada d'una manera formal a aquestes societats (MATILLA, *Los comienzos de la compañía mercantil*, 742).